

қызметін жетілдіру; еңбек нарығы мен білім беру қызметтері нарығының өзара іс-қимыл тетігін құру.

Тек тиімді әлеуметтік және еңбек нарығындағы белсенді саясат қана жастар арасындағы жұмыссыздық пен тұрғын үй мәселесі деңгейін төмендетуге мүмкіндік береді.

ÄDEBIETTER TIZIMI

1. Qoғamdyq damu ministriniñ QR Parlamenti Mäjilisinde Ükimet saǵatyndaǵy esebi . - [Elektrondyq resurs]. - Qol jetkizu siltemesi: https://www.akorda.kz/kz/executive_office/about_executive_office.18.02.2019

2. Memleket bassysy Qasym-Jomart Toqaevtyñ Qazaqstan halqyna Joldaýy. - [Elektrondyq resurs]. - Qol jetkizu siltemesi: https://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/memleket-basshysy-qasym-zhomart-toqaevtyñ-kazakistan-halkyna-zholdaýy-2020-zhylgy-1-kyrkuek.

3. BQO-da «Diplommen - auyǵa» baǵdarlamasy júieli júzege asyp keledi. - [Elektrondyq resurs]. - Qol jetkizu siltemesi: www.inform.kz/kz/bko-da-diplommen-auylga-baǵdarlamasy-zhuyeli-zhuzege-asyp-keledi_a2381307

4. Qazaqstan Respublikasy Premier-Ministriniñ resmi aqparattyq resursy. - [Elektrondyq resurs]. - Qol jetkizu siltemesi: primeminister.kz.

5. «Diplommen auyǵa» baǵdarga ne beriledi? - [Elektrondyq resurs]. - Qol jetkizu siltemesi: <https://stan.kz/diplommen-auylga-baǵdarga-ne-be/>

РЕЗЮМЕ

«Хочешь быть страной, исправь колыбель свою» – как гласит народная мудрость для того, чтобы с уверенностью смотреть в будущее страны, в завтрашний день нужно уделять внимание сегодняшнему дню. Известно, что будущее каждого государства это – молодежь. Куда мы направим нашу молодежь, у нас обязательно будет такое же будущее.

Данная статья посвящена наиболее актуальным вопросам молодежной политики в современном обществе, а также вопросам занятости и обеспечения жильем молодежи в Республике Казахстан. Со стороны государства принимаются и реализуются многие программы по решению этих вопросов.

В статье наглядно показана эффективность государственной программы «С дипломом в село» в Республике Казахстан для молодых специалистов, количественный показатель молодых специалистов, охваченных программой, а также размер средств, выделенных на программу «С дипломом в село».

Если программы будут расширяться для решения основных проблем молодежной политики в современном обществе, то это будет самым блестящим путем в решении вопросов занятости и обеспечения жильем молодежи.

ӘОЖ 658:636.09

DOI 10.52578/2305-9397-2021-2-1-159-164

Сариева Б.Қ., магистрант, ORCID ID 0000-0003-4933-2850

«Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті» КеАҚ, 090009, Жәңгір хан көш., 51, Орал қ., Қазақстан Республикасы, s_botagoz_91@mail.ru

Sarieva B.Q., Postgraduate

«Zhangir Khan West Kazakhstan Agrarian-Technical University» NPJSC, 090009, 51 Zhangir Khan Str., Uralsk, Republic of Kazakhstan

ШЕТ ЕЛДЕРДЕГІ ҮЙ ЖАНУАРЛАРЫН ЕМДЕУ ІСІН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ WAYS TO ORGANISE AND IMPROVE TREATMENT OF PETS ABROAD

Аннотация

Бұл мақалада шет елдердегі үй жануарларын емдеу ісін ұйымдастыру және жетілдіру жолдары көрсетілген. Шет елдердегі және Қазақстандағы «Ветеринария туралы» заңдағы ережелер, үкімет тарапынан жарияланған заңдар туралы мәлімет берілген. Шет елдердегі үй жануарларын ұстау үлесі, ветеринарлық медицина дәрігерлерінің саны және олардың әлемнің

кейбір елдеріндегі жүктемелері көрсетілген. Сонымен қатар мақалада Батыс Қазақстан облысы жағдайында қараусыз қалған жануарлар мен оларға қолдау көрсетудегі клиника жұмысын шет елдермен салыстырып, ветеринарлық санитарлық клиника қызметін тиімді ұйымдастыру мүмкіндіктері келтірілген. Осыған байланысты Батыс Қазақстан облысы, Орал қаласында «Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті» жанынан «Жәрдем-Вет» оқу-ғылыми өндірістік орталығы ашылғаны туралы мәліметтер көрсетілген.

ANNOTATION

This article shows the ways to organize and improve the treatment of pets abroad. Information is provided about the provisions in the law «On Veterinary Medicine» abroad and in Kazakhstan, laws published by the government. The share of keeping pets abroad, the number of veterinary doctors and their workload in some countries of the world are shown. The article also presents the possibilities of effective organization of the veterinary and sanitary clinic in the conditions of the West Kazakhstan region, comparing the work of the clinic on the maintenance of neglected animals and their support with foreign countries. In this regard, information is provided about the opening of the educational and scientific production center «Zhardem-Vet» at the West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir Khan in Uralsk, West Kazakhstan region.

Түйін сөздер: емдеу, ұйымдастыру, жетілдіру, ветеринария, үй жануарлары, клиника.

Key words: treatment, organisation, improvement, veterinary, pets, clinic.

Кіріспе. Ветеринария ісін ұйымдастыруды нашар жүргізу – шаруашылық ісінің бұзылуына, әртүрлі індет ошақтарының пайда болуына әкеп соқтырады. Үй жануарларын емдеудің маңызы халықты үй жануарлардың аса қауіпті аурулардың енуінен қорғау болып табылады.

Дүниежүзілік жануарларды қорғау қоғамының мәліметтері бойынша, әлемде өмір сүретін 500 миллион иттің 75% қараусыз қалған болып табылады.

2011 жылғы мәліметтер бойынша, әлемнің түрлі елдерінде қараусыз қалған иттерден туындаған құтыру эпидемиясы жаһандық проблемаға айналды. Дүниежүзілік Денсаулық сақтау ұйымының мәліметі бойынша, қараусыз қалған иттер инфекцияның 99% - ында өлімге әкелетін құтыру ауруының көзі болып табылады. Жыл сайын әлемде бұл аурудан 55000-нан астам адам қайтыс болады. Жыл сайын қараусыз қалған иттердің шағуынан зардап шеккен 15 миллионға жуық адам аурудың алдын алу үшін вакцина алады. 1992-2002 жылдары жыл сайын аурудан 17-21 мың адам қайтыс болды, олардың 96% иттерден жұқтырды, сол кезеңдегі зерттеулерге сәйкес, Танзанияда да осындай қатынас байқалады. Сонымен қатар, қараусыз қалған иттердің саны бұл елде қауіпті қарқынмен өсуде.

Зерттеу нәтижелері және оларды талқылау. Еуропа мен АҚШ-тың көптеген елдеріндегі иттердің қалалар көшелерінде еркін тұруы қолайсыз болып саналады. Атап айтқанда, АҚШ-тың жануарларды бақылау жөніндегі ұлттық қауымдастығы эпидемиялық қауіп — қатер-басқа жануарлардан жұқтыру қаупіне байланысты кез-келген қараусыз иттерді қалпына келтіруді қажет деп санайды. Иттер малға шабуыл жасай алады немесе басқа жануарларды өлтіре алады, қоқыстардан табылған тамақтан кейін уланып, ұннан өліп, жазатайым оқиғаларға және басқа да оқиғаларға әкелуі мүмкін. Қауымдастық баспаналарда талап етілмеген жануарларды аулау және эвтанациялау қажеттілігін айтады.

Австрияда иттерді тізбекте ұстаған үшін 6,2 миллион тенгеге дейін айыппұл салынады, АҚШ-тың заң университеттерінің студенттері үй жануарларына зорлық-зомбылық туралы адвокаттармен қосымша жұмыс жасайды. Ресейде жануарларды жиі өсіретініне қарамастан, елде оларды қорғаудың тиімді жүйесі әлі жоқ болып табылады [1].

1987 жыл үй жануарларын қорғау жөніндегі Еуропалық конвенция қабылданды. Ол үй жануарларына аштық пен шөлдеу, ынғайсыздық, ауырсыну, жарақат, ауру, табиғи мінез-құлық еркіндігі мен қорқыныш пен стресстен арылуға кепілдік береді. Еуропалық Конвенция омыртқалы жануарларды қорғау бойынша, эксперименттер үшін немесе басқа да ғылыми

мақсаттарда пайдалануға, яғни оларға косметика, тұрмыстық химия және дәрі-дәрмектерді сынауға тыйым салынады [2]

Бельгия, Дания, Финляндия, Германия, Нидерланды, Норвегия, Швеция және Швейцарияда қараусыз қалған иттер жоқ және қараусыз қалған мысықтарды тегін зарарсыздандыру жүргізілуде. Ресей бұл актілердің ешқайсысына қол қоймады. Біздің елде қараусыз қалған иттердің саны 2018 жылы 4 миллионға жетті

2002 жылы Германия Конституцияда жануарлар құқығын қорғауды бірінші болып жапты. Бұл елде сау жануарлардың эвтаназиясына тыйым салынады. Барлық үй жануарларына лицензия беріледі, ал олардың иесі салық төлейді. Мысалы, ит үшін жылына 100-150 € (43 000-63000 теңге) беруге тура келеді, егер сіз екіншісін сатып алғыңыз келсе жануардың мөлшеріне қарамастан қазірдің өзінде €200-300 (85 000-128000 теңге) болады. Мысықтарға салық көлемі аз болып табылады. Бұл елде жануарларды ұстауға тиым салынған үйлерде, тұрғындар үш ай бойы үй жануарларын қонақ ретінде әкелуге құқылы. Мұның бәрі Германияның жануарларды қорғау туралы Заңында қарастырылған және оны сақтау үшін жануарларды қорғаушы - арнайы мамандығы құрылды.

Әр түрлі елдердегі ең танымал үй жануарлары: иттер 33 %, мысықтар 23 %, балықтар 12 %, құстар 6 %, басқа жануарлар 6% (1-кесте) [3].

1-кесте - Шет елдердегі үй жануарларын ұстау үлесі.

№	Мемлекет	Иттер, %	Мысықтар, %
1	АҚШ	50	39
2	Жапония	17	14
3	Ресей	29	57
4	Германия	21	29
5	Италия	39	34
6	Испания	37	23
7	Нидерланды	25	26
8	Чехия	38	26
9	Ұлыбритания	27	27
10	Австралия	39	29
11	Аргентина	66	32

АҚШ-да иелері бар барлық жануарлар хирургиялық зарарсыздандырудан өтуі керек деген заң қабылданды, өтпеген жағдайда иесіне 500 доллар (шамамен 188 095 теңге) айыппұл салынады немесе 40 сағатқа дейін мәжбүрлі жұмыс жасалады. Тек чемпиондар мен жүлдегерлер үй жануарларына, полиция иттері мен бағыттаушы иттер, сондай-ақ селекционерлер қолданатын иттерге жеңілдік жасалған. Сонымен қатар, Штаттарда тоғыздан көп жануар ұстауға тыйым салынады.

Ресейде жануарларға мүлік туралы жалпы ережелер қолданылады (Азаматтық Кодекстің 137-бабы). Сонымен қатар, 1995 жылдан бастап жануарлар әлемі туралы заң, ал 2018 жылдан бастап жануарларға жауапкершілікпен қарау туралы заң күшіне енді. 2022 жылдан бастап хайуанаттар бағында, зообақтарда, цирктерде, зоотеатрларда, дельфинарийлер мен океанариумдарда жануарларды күтіп-бағу және пайдалану жөніндегі қызметті жүзеге асыратын заңды тұлғалар мен жеке кәсіпкерлер лицензия алуға міндетті

Барлық елдердің ветеринарлық қызметі мемлекеттік және жеке болып бөлінеді, олар барлық елдерде бірдей емес.

Мемлекеттік ветеринарлық медицинаның негізгі функциялары:

- ел аумағын сырттан инфекция әкелуден қорғау;
- ел аумағында жұқпалы аурулардың өршуін жою;
- биопрепараттардың сапасын бақылау;
- тамақ өнімдерінің сапасын ветеринариялық-санитариялық бақылау.

БҰҰ Азық-түлік және ауылшаруашылық ұйымы (FAO) статистикалық деректері бойынша мал басының шартты бірліктерінде көрсетілген ветеринариялық медицинаның бір дәрігеріне түсетін жүктеме әртүрлі елдерде бірдей емес екенін көрсетеді (2-кесте).

2-кесте - Ветеринарлық медицина дәрігерлерінің саны және олардың әлемнің кейбір елдеріндегі жүктемелері

№	Мемлекет	Бір дәрігерге шаққанда жануарлардың шартты бірліктерінің саны (мың)
1	АҚШ	2,5
2	Канада	2,4
3	Мексика	4,0
4	Аргентина	10,3
5	Бразилия	6,3
6	Австралия	8,7
7	Ұлыбритания	1,9
8	Жапония	0,3
9	Франция	6,4
10	Италия	0,8
11	Португалия	1,5
12	Испания	0,7
13	Швеция	1,5
14	Швейцария	1,4
15	Дания	1,8
16	Финляндия	2,1
17	Нидерланд	2,0
18	Венгрия	0,8
19	Польша	1,5
20	Румыния	3,1
21	Иран	0,8
22	Түркия	5,5
23	Үндістан	7,6
24	Пакістан	19,4
25	Қазақстан	4,5

Әлемнің ветеринариялық қызметтері ғылыми деңгейі, ұйымдастырылуы, кадрлардың болуы, диагностикалық, ғылыми-зерттеу мекемелері мен оқу орындары, мемлекет тарапынан қаржыландыру және қолдауы және т.б. жағынан бір-біріне ұқсамайды [4]

Бір аймақтың дамушы және индустриалды дамыған елдерінде, кейде бір елдің ішінде аурулармен күресудің әртүрлі жүйелері бар. Азық-түлік және ауылшаруашылық ұйымы мен БҰҰ - ның ресми деректері бойынша жер бетіндегі барлық мал басының 59%-ы дамушы елдерде, ал 41% - ы өнеркәсіптік дамыған елдерде, сонымен бірге білікті мал дәрігерлерінің 81% - ы өнеркәсіптік дамыған елдерде шоғырланған, ал дамушы елдерде мал басының үлесіне тек 19% - ы ғана келеді. Демек, дамыған елдерде 1 ветеринарға жүктеме дамушы елдерге қарағанда 5,2 есе аз. Ветеринарлық күтімдегі айырмашылықтар тек саяси және экономикалық жолмен, сауда және мәдени қатынастардың сипатымен ғана емес, сонымен бірге климаттық жағдайлармен де түсіндіріледі.

Африка - континенті жабайы фаунаның алуан түрлілігімен, байырғы халықтың ерекше өмір салтымен, негізінен мал шаруашылығын кеңінен жүргізумен, жануарлардың біркелкі орналаспауымен сипатталады. Бұл аймақтың эпизоотиялық жағдайы жануарлардың карантиндік және аз белгілі ауруларының көптігімен сипатталады, олар айтарлықтай қауіп төндіреді және мал шаруашылығы өнімдерінің жыл сайынғы үлкен шығындарының себебі болып табылады.

Азия мен Латын Америкасында эпизоотиялық жағдай да күрделі және шиеленісті, сондықтан осы аймақтардағы елдер жануарлардың көптеген жұқпалы ауруларына қатысты «ыстық нүктелер» болып табылады.

Көптеген Азия және Латын Америкасы елдерінде мал ауруларына қарсы тиімді күрестің негізгі факторы білікті мамандардың тапшылығы болып табылады. Бұл өңірлердегі ветеринарлық мектептер санының жеткіліксіз болуы қажетті мамандар санын даярлауды қамтамасыз етуге мүмкіндік бермейді.

Тропикалық елдерде фармацевтикалық заттардың, биологиялық препараттардың, акарицидтердің, инсектицидтердің және т.б. жоғары құны мен жетіспеушілігі бар. Барлық дәрілік заттар, сондай-ақ оларды енгізуге арналған жабдықтар әдетте дамыған елдерде шетел валютасымен сатып алынады, бұл экономикасы жеткіліксіз елдерге оңай емес.

Жақсы ұйымдастырылған ветеринарлық қызметі және ғылыми-зерттеу мекемелерінің кең желісі бар Еуропа, Солтүстік Америка және Океания елдеріндегі эпизоотиялық жағдай әлдеқайда қауіпсіз. Мал шаруашылығы негізінен қарқынды және жартылай қарқынды негізде жүзеге асырылады. Оның жағдайын сенімді бақылау жүзеге асырылады, диагностиканың заманауи әдістері мен құралдары қолданылады. Аурулардың алдын алу және бақылау жүргізіледі. Бұл ауылшаруашылық жануарларының көптеген жұқпалы ауруларына қатысты осы елдердің блогын анықтайды. Мәселен, Еуропа мен Американың дамыған елдерінде аурулардан болатын шығындар мал шаруашылығының жалпы өнімі құнының 10-20% - ын ғана құрайды.

Көптеген елдерде мемлекеттік ветеринариялық қызметтердің негізгі функциялары эпизоотиялық жағдайды, жануарлардың денсаулығын, импорттық-экспорттық тасымалдарды, биологиялық және басқа да ветеринариялық препараттардың, жануарлардан алынатын ет және басқа да тамақ өнімдерінің сапасын бақылау, сондай-ақ зертханалық диагностикалық зерттеулер болып табылады.

Шамамен елдердің жартысында ветеринария аумақтық құрылымдардың бюджеттерінен және ішінара (25%) Ұлттық бюджеттен қаржыландырылады.

Кейбір елдердегі ветеринарлық мамандардың саны негізінен жануарлардың санына байланысты, бірақ қатаң тәуелділік байқалмайды. Мал дәрігерлерінің жалпы саны бойынша АҚШ 1-ші, Үндістан – 2-ші, Жапония – 3-ші, Бразилия – 4-ші орында, мал дәрігерінің жүктемесі Жапонияда 300 шартты бастан Пәкістанда 19,4 мың шартты басты құрайды.

Көптеген елдердің ветеринарлық қызметі мал шаруашылығы өнімдерін өндірудің тиімділігіне айтарлықтай әсер етеді. Ветеринарлық іс-шаралар арқылы АҚШ-тың Ұлттық кірісі 10 миллиард долларға артса, ал фермерлер орташа есеппен 3 доллар алады. Әрбір жұмсалған доллар үшін. АҚШ-та ветеринарлық білім беруге салым (бір студентке жылына 39 мың АҚШ долл.) 6 долларға дейін табыс әкеледі.

Ветеринариялық қызметтің құрылымы ветеринариялық қамтамасыз етудің маңызды факторы болып табылады. Жекелеген елдерде мемлекеттік басқару органдарында жұмыс істейтін мал дәрігерлерінің үлесі: 3,3% АҚШ, 5,7% Ұлыбритания, 44,8% Бразилия, 35,3% Испания және т. б. шегінде ауытқиды [5]

Ветеринарлық қызметтерге сұраныс жеке практикамен айналысатын ветеринарлардың санын анықтайды. АҚШ – та ветеринарлық бизнеспен және жеке практикамен мал дәрігерлерінің жалпы санының 74,4%, Канадада – 81, Ұлыбританияда – 82,6, Жапонияда – 53, Францияда – 80,8, Испанияда-12% және т. б. айналысады.

Қазақстан Республикасында «Ветеринария туралы» заңы 2002 ж қабылданған. Ветеринарияға қатысты мәселелер нормативтік-құқықтық реттеу арқылы жүзеге асырылады.

Республикалық маңызы бар қалалардың, астананың жергілікті атқарушы органдарының құзіретіне заңға сәйкес

- қараусыз қалған иттер мен мысықтарды аулау және жоюды ұйымдастыру;
- ветеринарлық талаптарға сәйкес мал қорымын салуды ұйымдастыру және оларды күтіп ұстауды қамтамасыз ету.

- Республикалық маңызы бар қалалардың, астананың жергілікті уәкілетті органына бекіту үшін жануарларды асырау қағидаларын, қараусыз қалған иттер мен мысықтарды аулау және жою қағидаларын, жануарларды асыраудың санитарлық аймақтарының шекараларын белгілеу жөнінде ұсыныстар енгізу;

- Мүдделі тұлғаларға өткізіліп жатқан ветеринарлық іс-шаралар туралы ақпарат беруді ұйымдастыруды және қамтамасыз етуді жүзеге асырады.

Қорытынды. Осыған байланысты БҚО, Орал қаласында «Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті» жанынан «Жәрдем-Вет» оқу-ғылыми өндірістік орталығы ашылып өз жұмысын бастады. Жобаның мәні қараусыз қалған жануарларды стерильдеу саласында қызмет көрсету, ветеринариялық клиника зертханасын жаңғырту болып табылады. Оқу ғылыми өндірістік орталығы ветеринариялық клиниканы стерилизациялау/кастрациялау және жақсартылған жағдай жасау жолымен қараусыз қалған жануарлардың санын реттеу қызметтерін атқарады. Жобаны жүзеге асыру барысында күтілетін нәтижелер: азаматтардың денсаулығын, жануарлар мен адамға ортақ аурулардан қорғау; Орал қаласының құтыру, лептоспироз, стригущий лишай, эхинококкоз және т. б. сияқты аурулары бойынша эпизоотиялық жағдайды жақсарту; қоршаған орта және басқа жануарлар үшін жағымсыз салдарлар эпидемиологиясы проблемаларын шешу; иттер мен мысықтарды тіркеу үшін бірыңғай база құру; барлық иттер мен мысықтарды есепке алу; алдын алу іс-шараларын нақты жоспарлау және Жәңгір хан атындағы БҚАТУ-дың ветеринариялық факультетінің студенттеріне операция жүргізу және ветеринарлық өңдеу кезінде практикалық дағдыларға үйрету [6].

Осы жоғарыда келтірілген шет елдегі үй жануарларын ұстау тәжірибелерін талдай отырып, Қазақстан Республикасында да шетелдік озық тәжірибелерді енгізе отырып, отандық қалыптасқан тәжірибелерді дамытып, тиімді ұйымдастыру еліміздегі ветеринариялық қызмет жүйесін жетілдіруге жол ашады

ÄDEBIETTER TIZIMI

1. Slavina V. Ne ubivat, a sterilizovat // Priurale. - 2020. - 21 fevralya. - S. 13
2. Rahmetova A. Gumannyi metod vmesto istrebleniya // Priurale. - 2020. - 21 fevralya. - S. 4
3. Ekologicheskie indikatory. – [Elektronnyi resurs]. – Rejim dostupa: <https://stat.gov.kz/ecologic/indicator>
4. Äbdirahmanov S.Q., Äbeuov H.B. Veterinariyadağy menedjment. – Almaty. - 2016. - B. 10-11.
5. Nikitin İ.N. Veterinarnoe predprinimatelstvo. – M. – 2018. – S. 346-348.
6. Sidihov B.M. Biznes-plan proekta GChP «Okazanie uslug po sterilizatsii beznadzornyh jivotnyh s vozvraeniem na prejniye mesta obitaniya». Sterilizasiya. – Uralsk. – 2019.

РЕЗЮМЕ

В этой статье показаны пути организации и совершенствования лечения домашних животных за рубежом. Приведены сведения о положениях в законе «О ветеринарии» за рубежом и в Казахстане, законах, опубликованных правительством. Показана доля содержания домашних животных за рубежом, количество врачей ветеринарной медицины и их нагрузки в некоторых странах мира. В статье также представлены возможности эффективной организации деятельности ветеринарно-санитарной клиники в условиях Западно-Казахстанской области, сравнив работу клиники по содержанию безнадзорных животных и их поддержке с зарубежными странами. В этой связи приведены сведения об открытии учебно-научного производственного центра «Жәрдем-Вет» при Западно-Казахстанском аграрно-техническом университете имени Жангир хана в г. Уральск Западно-Казахстанской области.